

3. A LENTA VITORIA ALIADA (1943-1945)

- Coa extensión da nova fronte, a guerra converteuse nun conflito mundial. Conscientes da súa superioridade material, demográfica e tecnolóxica, os tres países centrais da coalición aliada, **Estados Unidos**, a **Unión Soviética** e **Reino Unido**, concertaron estratexias para acabar cos seus inimigos, con campañas militares coordinadas nos catro grandes teatros de operacións: o **Atlántico**, o **norte de África**, o **leste europeo** e o **Pacífico**.

- Os países do **Eixe**, cun menor grao de coordinación, aprestáronse a **resistir** eses asaltos nas posicións adquiridas, confiando na fortaleza inexpugnable das súas defensas terrestres e marítimas.

- En **1943** comezaba unha nova fase da guerra, na que os aliados emprendían unha **ofensiva estratéxica xeral** que habería de levarlos á vitoria, aínda que con máis lentitude e custos dos inicialmente esperados.

3.1. A viraxe da contenda

A/ A fronte oriental

- O exército soviético derrotou os alemáns nas **batallas de Stalingrado e Kursk**. A primeira, en xaneiro de **1943**, contemplou a rendición do VI Exército alemán ao mando do xeneral Friedrich Paulus, con 90 000 soldados que caeron prisioneiros dos 250 000 inicialmente mobilizados. A segunda batalla, a de **Kursk**, en agosto de 1943, foi o último intento de Hitler de recuperar a iniciativa na fronte oriental, con 435 000 soldados alemáns atacantes e un millón de soldados soviéticos defendéndose.

A batalla de Kursk tivo como protagonistas os tanques de ambos bandos, e rematou cunha derrota mortal para o III Reich. A partir de aí, o Exército Vermello toma a iniciativa na fronte oriental, e avanzará implacable cara o oeste, liberando os territorios conquistados polos alemáns.

B/ O norte de África

- A finais de **1942** abrírase unha nova fronte terrestre co desembarco angloamericano no **norte de África**: a «Operación Facho (antorcha)». O obxectivo primordial era conquistar as colonias francesas que seguían baixo a autoridade de Vichy. Despois de enfrontamentos en distintas localizacións, en **maio de 1943**, alemáns e italianos renderon en **Tunisia**, e o norte de África quedou en mans dos aliados.

Como resposta ao do ataque aliado no norte de África, Hitler invadiu a **Francia de Vichy**.

C/ A campaña de Italia

- A continuación, en xullo, os aliados invadiron **Sicilia**, provocando a caída do réxime fascista e a detención de Mussolini. Desembarcaron no sur da península italiana — Salerno, Tarento e Calabria— en setembro e o novo Goberno italiano asinou un armisticio cos aliados. Os alemáns fixéronlles fronte e o **país** quedou **dividido**: no sur constituíuse un **Goberno proaliado** e no norte un **Goberno fascista (República Social Italiana)**, controlado polos alemáns e presidido por Mussolini, que fora liberado do seu cativeiro nunha operación de comandos. Na primeira metade de **1944**, o avance cara ao norte, tras os durísimos combates sobre Monte Casino, levou á **entrada dos aliados en Roma** o día 4 de xuño.

- As tropas aliadas continuaron o seu avance cara o norte italiano, conquistando pouco a pouco os territorios da RSI. En abril de **1945**, cando a derrota de Alemaña era evidente, Mussolini tentou fuxir cara Suíza, pero foi capturado por partisanos comunistas e fusilado.

B/ Os bombardeos sobre Alemaña

- As **vitorias aliadas fóronse consolidando** e iniciouse unha campaña sistemática de **bombardeos aéreos sobre Alemaña**. Todo o país quedou arrasado polas bombas británicas e estadounidenses, o que provocou a paralización da industria bélica, a destrución de infraestruturas e, sobre todo, o derrubamento moral da sufrida poboación xermana: só o bombardeo do porto de Hamburgo, en xullo de 1943, destruíu tres cuartas partes da cidade, matou 40 000 hamburgueses e deixou sen casa un millón de superviventes.

3.2. Cara á vitoria final: Normandía e o afundimento do Terceiro Reich

- O alto mando conxunto angloestadounidense, dirixido polo xeneral Eisenhower, empezou a preparar a **invasión de Francia** para avanzar polo noroeste, nunha manobra concertada co avance das tropas soviéticas cara a territorio alemán polo leste. A decisiva operación tivo lugar o **6 de xuño de 1944**, a cargo dun exército de máis de 150 000 homes.

- O **día D á hora H**, as **tropas aliadas desembarcaron** por sorpresa nas costas francesas de **Normandía**, sen que os alemáns tivesen previsto a defensa. Tras duros e sangrentos combates, a progresión das forzas aliadas permitiu liberar París en poucas semanas e chegar ás fronteiras occidentais de Alemaña catro meses despois.

- Ao tempo, o **Exército Vermello** xa liberara **Bucarest**, asediaba **Budapest** e estaba a punto de ocupar **Varsovia**.

- A sorte estaba botada, pero Hitler non estaba disposto a asumir a derrota nin a renderse incondicionalmente como lle esixiran os tres grandes mandatarios aliados.

Nestas condicións, **entre xaneiro e abril de 1945, a guerra focalizouse directamente no territorio alemán**, coas tropas anglonorteamericanas atacando polo oeste e sur e as tropas soviéticas polo leste.

- O custo humano desas últimas batallas foi espantoso, porque o exército alemán seguiu combatendo mentres contou con armas e munición. Durante a **campaña final para ocupar Berlín**, pereceron máis de 10 000 soldados americanos, máis de 300 000 soldados soviéticos e un mínimo de 200 000 alemáns, tanto civís coma militares.

- O **afundimento do Terceiro Reich** rematou coa **toma por asalto da capital alemá o 30 de abril de 1945**. Ese mesmo día, poucas horas antes, Hitler suicidárase no seu refuxio subterráneo (o búnker) na asediada Chancelaría do Reich, incapaz de admitir a derrota e disposto a non sufrir a sorte de Mussolini, que fora capturado e executado durante a súa tentativa de fuxida cara a Alemaña. O seu sucesor á fronte do réxime nazi foi o almirante Dönitz, que, malia a súa fidelidade ao Führer xa desaparecido, comprendeu a inutilidade de proseguir a resistencia e asumiu a necesidade de ofrecer a **rendición incondicional** que esixían os dirixentes aliados.

Da Conferencia de Casablanca á Conferencia de Yalta

Durante a guerra celebráronse varias reunións dos máximos responsables políticos dos aliados para acordar decisións comúns.

En xaneiro de **1943**, na cidade marroquí de **Casablanca**, tivo lugar o encontro entre Roosevelt, Churchill e dous xenerais franceses representantes da Francia libre, De Gaulle e Giraud, e acordouse axudar a Unión Soviética e invadir Sicilia e Italia.

No **Cairo** (Exipto), en novembro de **1943**, tomáronse as decisións sobre a fronte asiática.

A primeira vez que os tres dirixentes aliados –Churchill, Roosevelt e Stalin– se reuniron foi en **Teherán**, entre novembro e decembro de **1943**, para acordar a apertura dunha segunda fronte en Francia.

Na Conferencia de **Yalta**, en febreiro de **1945**, en vésperas da rendición incondicional de Alemaña, decidiuse a súa segmentación en catro zonas de ocupación, a disolución do seu exército e da súa industria armamentística e as bases para organizar a ONU. A última reunión tivo lugar entre xullo e agosto de **1945**, en **Potsdam**.

3.3. A custosa derrota do Xapón

- En maio de **1942**, o Goberno militar do emperador Hirohito recibiu os **primeiros contratempos**, que indicaban un cambio de tendencia na fronte do Pacífico: o intento de ocupar Nova Guinea, como punto de apoio para a invasión e ocupación de Australia, foi detido pola resistencia americano-canadense na **batalla do mar do Coral**.

- En xuño de 1942, os norteamericanos derrotaron os xaponeses nas illas de **Midway** e, dende o verán, Xapón viuse obrigado a iniciar unha retirada e evacuación de cada unha das illas e posesións logradas. Foi unha **guerra lenta, sanguenta e extenuante** para ambos os dous bandos: mentres os nipóns conseguiran os seus obxectivos en apenas cinco meses, os aliados tardaron catro anos en recuperalos.

- A dependencia de Xapón das importacións de petróleo, unida á campaña naval inimiga contra as súas vías de transporte marítimo, acabaron reducindo a súa capacidade produtiva.

- A estratexia bélica estadounidense fixo moi bo uso da súa enorme superioridade en recursos e materiais a través de **dúas vías complementarias**:

- A **campaña naval** para ir liberando illa a illa con ataques masivos. Entre o verán de 1942 e principios de 1945, a frota estadounidense e a súa infantaría de mariña libraron unha loita titánica e cun custo humano terrible para desaloxar os xaponeses das súas posesións. A resistencia xaponesa ante ese avance, lento pero inexorable, foi suicida cos **pilotos kamikazes**, que lanzaban os seus avións contra buques e instalacións estratéxicas. A vontade de resistencia ata a morte de militares e civís nipóns explica a lentitude e o custoso da operación de vitoria aliada. Os estadounidenses propuxeron unha paz negociada que permitise a supervivencia do imperio nipón aínda que fose reducido na súa extensión; pero esta opción non se levou a cabo.

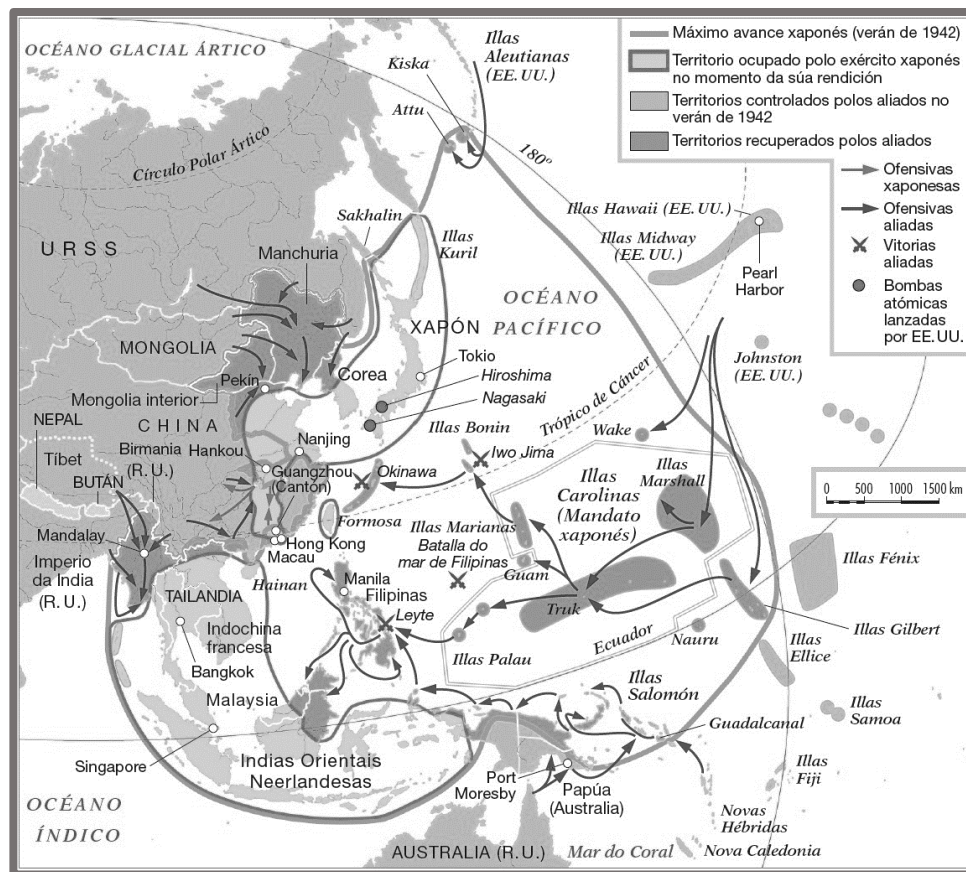
- A **campaña de bombardeos aéreos** para desmoralizar o inimigo e desarticular a súa capacidade produtiva e industrial. A capacidade operativa aliada só comezou a ser decisiva despois da ocupación das illas Marianas e unha vez dispoñible a superfortaleza voante B-29, un bombardeiro estratéxico de grande alcance e potencia de lume. Os seus primeiros éxitos foron contra as comunicacións aéreas e marítimas entre Xapón e distantes bases imperiais periféricas. Pero, desde o verán de 1944, os obxectivos centráronse en cidades e en zonas industriais do propio Xapón, cunha intensidade e mortalidade crecentes. Á altura de xullo de 1945, máis de **sesenta cidades foran bombardeadas**. Os avións estadounidenses lanzaran máis de 41 000 toneladas de bombas, con máis de 600 000 vítimas mortais e coa destrución de boa parte das industrias bélicas e as principais infraestruturas.

3.4. O epílogo das bombas atómicas

- A certeza da derrota non provocou cambio ningún na decisión da elite política e militar xaponesa de non pedir a paz e rematar coa traxedia: a **resistencia encarnizada e suicida** seguía sendo a **política oficial de Xapón** e contaba co apoio da poboación. Mentres militares xaponeses combatían ata a extenuación e sen opción de rendición humillante, o Goberno mobilizaba toda a poboación civil para prestar servizo militar nun programa chamado «A Gloriosa Morte de Cen Millóns», que apelaba ao entusiasmo fanático popular para morrer combatendo polo emperador Hirohito.

- Nesa conxuntura, na primavera de **1945**, as autoridades estadounidenses consideraban o custo humano que implicaría o asalto final ás illas xaponesas. Neses meses, un equipo científico, que traballaba secretamente desde 1943, informou de que conseguira construír unha **bomba atómica** cunha potencia destrutiva inimaxinable.
- A decisión de utilizar a nova bomba tomouna o presidente **Harry S. Truman**, que sucedera a Roosevelt, morto en abril. Así se selou o destino de **Hiroshima**: o día 6 de agosto de 1945, unha bomba de uranio, cunha potencia equivalente a 20 quilotóns de dinamita, caeu no centro da cidade, provocando a morte instantánea dunhas 100 000 persoas e millares de feridos, que morrerían posteriormente pola súa exposición á radiación.
- Vista a negativa xaponesa a recoñecer a súa derrota despois desa primeira demostración de capacidade destrutiva, tres días despois lanzouse outro ataque a **Nagasaki**: outra bomba de plutonio caeu sobre a cidade e matou no acto unhas 74 000 persoas.
- Tras un duro debate no seo da dirección militar e política do Xapón, e despois de sufocar unha tentativa de golpe de Estado militar dos sectores máis intransixentes da oficialidade, o **emperador Hirohito** rompeu o seu silencio e decidiu a **rendición**. O **15 de agosto de 1945**, o emperador falou por radio a todo o seu pobo para anunciar o final da loita e a rendición de Xapón, apelando á colaboración de soldados e civís para evitar maiores desgrazas e devastacións.

Mapa 1. Ofensivas aliadas en Europa e no norte de África (1942-1945)

Mapa 2. A guerra no Pacífico (1942-1945)

4. AS CONSECUCENCIAS DA CONTENDA

4.1. Perdas humanas e reaxustes territoriais

- Calcúlase que morreron uns **sesenta millóns de persoas**, cifra que multiplicaba a xa inmensa carnizaría da Gran Guerra. Os países que tiveron maior cantidade de mortos militares foron a **Unión Soviética** (máis de dez millóns), **Alemaña** (máis de cinco millóns), **China** (con case catro millóns) e **Xapón** (máis de dous millóns). Con todo, en relación ás mortes civís, China foi a que maior cantidade de vítimas fatais tivo (alcanzou os dezaseis millóns).

- Nas cifras de vítimas da Segunda Guerra Mundial contabilízanse ás vítimas do Holocausto xudeu levado a cabo polo Partido Nazi de Alemaña en todos os territorios ocupados. Estímase que máis de **seis millóns de xudeus** morreron pola persecución sistemática nazi, xunto a outros grupos sociais como **eslavos e xitanos**.

- Hai que sumar tamén uns cincuenta millóns de **desprazados** desde 1939: refuxiados, expulsados, fuxidos e deportados.

- O día da vitoria en Europa (8 de maio de 1945), en palabras de Churchill, o continente enfilaba a paz e a reconstrución sendo só «un montón de entullos, un osario, un viveiro de pestilencia e odio», ademais de escenario dunha fame xeneralizada, dunhas masas

esgotadas e asustadas e unhas economías destruídas e devastadas. 1945 ía ser para Europa, e para o mundo, un ano cero na súa traxectoria histórica.

- O **movemento das fronteiras** foi menos importante que o sucedido en 1919. En Europa, a URSS e Polonia moveron as súas fronteiras á custa de Alemaña.
- **Alemaña** dividiuse en catro zonas controladas polas potencias aliadas e máis tarde quedou partida en República Democrática, baixo a órbita soviética, e República Federal, integrada nos países occidentais capitalistas.
- A **URSS** case recuperou as fronteiras do antigo imperio ruso e incorporou os países bálticos e pequenos territorios nas súas fronteiras con Finlandia e Romanía.
- **Xapón** volveu aos límites anteriores á súa expansión.
- **Austria**, que fora ocupada temporalmente polos aliados, recuperou a súa independencia en 1955.

4.2. Un mundo destruído

- A **economía** de gran parte do mundo, sobre todo de Europa, estaba arruinada ao finalizar a guerra. Os estragos materiais na industria, os transportes e as cidades eran cuantiosos. Europa, ao igual que en 1919, encontrábase nunha situación de caos económico e con dificultades para asegurar o abastecemento da súa poboación. A reconstrución do Vello Continente converteuse nun obxectivo básico. Na parte ocupada polos aliados occidentais, Estados Unidos encargouse de reorganizar a economía capitalista e de facilitar créditos e axuda técnica. Pola súa banda, a URSS impuxo o modelo socialista na Europa central e oriental.
- A Segunda Guerra Mundial resultou economicamente beneficiosa para **EE. UU.** Non só non sufrira os efectos negativos da contenda no seu propio territorio, senón que tivo un importante crecemento durante ese período.
- En 1945 era xa o líder indiscutible do **mundo capitalista**, dirixiu a recuperación das outras economías capitalistas e dominounas sen rival ningún. Esta inicial superioridade demostrouse en diferentes ámbitos. A súa produción era moi superior á dos demais países; o dólar era a moeda internacional; as formas máis eficaces de produción desenvolvíanse a través de patentes estadounidenses; as súas empresas dominaban os mercados internacionais e implantábanse nos demais países da súa influencia.
- O desexo de superar os conflitos internacionais plasmouse na creación da **Organización das Nacións Unidas (ONU)**. Como antecedente tivo a Sociedade das Nacións, xurdida despois da Primeira Guerra Mundial. No verán de **1945**, asinouuse a **Carta da ONU**. A súa principal finalidade era, e segue sendo, garantir no futuro a paz internacional por medio de accións conxuntas que poidan evitar actuacións como as que provocaron o estalido da Segunda Guerra Mundial.

A Conferencia de Postdam

- A Conferencia de Potsdam (poboación próxima a Berlín) tivo lugar entre o 17 de xullo e o 2 de agosto de 1945, pouco despois da vitoria aliada sobre Alemaña en Europa e cando aínda loitaban contra Xapón no Pacífico. Asistiron os máximos mandatarios das tres grandes potencias: o presidente estadounidense, **S. Truman**; o novo primeiro ministro británico, **Atlee**; e o xefe do Goberno soviético, **Stalin**.
- O obxectivo da reunión era **coordinar a política de ocupación aliada** en Alemaña e nos países europeos liberados polas respectivas tropas angloamericanas e soviéticas, e **acordar as liñas básicas da reorganización do sistema internacional** (celebrábase en paralelo a conferencia fundacional da ONU en EE. UU.). As decisións acordadas publicáronse nun comunicado o 2 de agosto de 1945. Referendaran o seu acordo básico sobre o futuro da ONU e a reorganización dos países ocupados, pero produciuse un duro enfrontamento entre os países occidentais e a Unión Soviética. Os países occidentais esixiron á URSS o respecto á declaración de Yalta sobre liberdades democráticas nos países liberados polo Exército Vermello. Stalin esixiu respecto aos intereses estratéxicos soviéticos na área liberada polo Exército Vermello, que esixía a formación de Gobernos favorables á URSS e dominados polos partidos comunistas de cada país.
- O **fracaso da Conferencia** marcou un punto de non retorno na desintegración da Grande Alianza forxada durante a guerra e o descenso cara á **Guerra Fría**. Neste sentido, Potsdam foi un fito clave na ruptura desa alianza, porque a vontade occidental de reorganizar a Europa liberada sobre bases liberal-democráticas tropezo coa estratexia soviética decidida a impoñer o respecto ás súas esferas de influencia ganadas con triunfos militares. Na atmosfera de receos entón imperante, os occidentais decidiron abandonar a política de cooperación coa URSS en favor da contención do temido expansionismo soviético.

ORGANIGRAMA DA ORGANIZACIÓN DE NAÇÕES UNIDAS (ONU)

